Актуальні проблеми адміністративно-правового забезпечення діяльності Національної поліції. Харків, 2017

УДК 343.98(477)

Маргарита Валеріївна МОРОЗ,
курсант КМ-443 факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Віктор Миколайович ПЛЕТЕНЕЦЬ,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ДОПИТУ

Завдання удосконалення практики розслідування злочинів та підвищення ефективності боротьби зі злочинністю приводить до необхідності пошуку нових методів, засобів, прийомів і шляхів виявлення, отримання, фіксації, дослідження і використання криміналістичної інформації про події злочину. Одним з таких сучасних вчень є невербальна комунікація, яка уявляє собою систему наукових положень та практичних рекомендацій щодо виявлення, фіксації, обробки, зберігання, дослідження, тобто використання невербальної інформації в розслідуванні злочинів. Невербальна (від лат. *verbum* – слово) комунікація (від лат. *communico* – спілкування, роблю загальним) являє собою систематизовану сукупність знань зі сфери процесу взаємоспілкування людей на основі обміну повідомлень завдяки невербальним (немовним) засобам [1, с. 117].

Обов'язковим правилом роботи слідчого у будь-якій ситуації, що складається при проведенні допиту, є його діяльність щодо діагностування емоційного та інформаційного станів допитуваного щодо самого себе, навколишнього й, головне, події злочину. Оцінювання та результат рішення (верифікація) питання про достовірність або недостовірність показань допитуваного, знання або незнання ним істотних для провадження даних докорінно визначають характер слідчої активності під час допиту, формують оцінку рівня її визначеності або, навпаки, невизначеності. При цьому невизначеність ситуації допиту сприяє збільшенню міри тактичного ризику як під час його проведення

© Мороз М. В., 2017

окремо, так і для досудового розслідування загалом, що, безумовно, є фактором негативного характеру, оскільки збільшує ймовірність учинення слідчим помилкових, неадекватних дій, прийняття хибних рішень і як результат настання несприятливих наслідків [2, с. 233].

Під час допиту підозрюваного у вчиненні злочину з боку слідчого, допитуваного та його захисника мають місце дві форми людського спілкування - вербальна (словесна) і невербальна (несловесна). Невербальне, тобто несловесне спілкування кожного із суб'єктів відповідних кримінальних процесуальних відносин здійснюється за допомогою образів і немовних елементів. Щоправда, підозрювана особа під час допиту за допомогою власних емоційно-вольових функцій психіки, в основному, прагне контролювати своє мовлення. Однак, якщо слідчий володіє спеціальними знаннями зі сфери невербальної комунікації, він має реальну змогу спостерігати за функціонуванням невербальних засобів спілкування підозрюваного, аналізувати їх прояви та оцінювати отримані мовні відомості на предмет їх щирості, правдивості [3, с. 141].

Якщо допитувана підозрювана особа дає неправдиві показання, то в залежності від її характеру і темпераменту засоби невербальної комунікації можуть проявлятися як в активній, так і в пасивній формах. Активна форма підсвідомого функціонування засобів невербальної комунікації у допитуваної підозрюваної особи, яка дає неправдиві показання, може проявлятися в діях її рук, зокрема, у прикриванні рота, потиранні носа, щік, вух. Під час словесної розповіді допитувана підозрювана особа, яка дає неправдиві показання, може своїми руками здійснювати дотичні жести, зокрема, торкатися носа, пригладжувати волосся на голові, потирати вуха, підборіддя, лоб, очі. За вказаних умов словесні неправдиві показання з боку допитуваного підозрюваного можуть також неусвідомлено супроводжуватися активною жестикуляцією [4, с. 145]. Пасивна форма функціонування засобів невербальної комунікації в підозрюваної особи, яка дає неправдиві показання під час допиту, також може проявлятися в діях її рук, а саме – в обмеженні жестикуляції. Наприклад, коли допитувана особа сидить, то вона може ховати свої руки (наприклад, позаду спини, у кишені, всовувати руки під себе, ховати руки на грудях, склавши їх у прямокутну форму тощо) [1].

Слідчий повинен уміти за допомогою знань про кінетичні невербально-комунікаційні компоненти виявляти під час допиту ті з них у поведінці підозрюваного, що засвідчують його занепокоєння, невпевненість, нервування та агресивність. Виявлення слідчим наявності у допитуваної особи певної кількості психофізіологічних реакцій, визначення сили їх прояву дозволяє йому залежно від слідчої ситуації застосовувати щодо допитуваного ті чи інші засоби слідчої тактики.

Уся ідея тактичного психологічного впливу на допитувану підозрювану особу через невербальні комунікаційні джерела полягає в тому, що є наявною певна невербально-комунікативна ситуація, яка контролюється завдяки спостереженням слідчого і його аналітичній діяльності.

Отже, засоби невербальної комунікації дають можливість слідчому у тій чи іншій невербально-комунікативній криміналістичній ситуації під час допиту підозрюваної особи оперативно обрати найбільш розумний, правильний напрям його процесуальної і тактичної діяльності. Це, у свою чергу сприятиме повному та всебічному розслідуванню.

Список бібліографічних посилань

1. Ващук О. П. Невербальна інформація у кримінальному судочинстві: допит. *Национальный юридический журнал: теория и практика.* 2014. № 12. С. 233–237.

2. Ващук О. П. Сучасні можливості використання невербальної інформації в розслідуванні злочинів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки.* 2013. № 4, т. 2. С. 145–147.

3. Скригонюк М. І. Тактичні джерела допиту підозрюваної особи, основою яких є знання зі сфери невербальної комунікації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція.* 2013. № 6-3, т. 2. С. 117–123.

4. Ващук О. П. Можливості використання невербальної інформації при проведенні допиту. *Митна справа.* 2013. № 5 (22). С. 50–55.

Одержано 27.10.2017